

“SAVAŞ” PROTESTOSUNUN ÖRME SANATINDAKİ YANSIMALARI

Nazan OSKAY*

Özet

Tarihsel süreçte bir ifade aracı olarak karşımıza çıkan sanat; toplumsal hayat içerisinde anlam kazanan bir faaliyettir. Sanatın biçimlenişinde, farklı dönemlerin kendine has özellikleri ile toplumların dinsel, kültürel ve düşünsel etkinliklerinin önemli bir etkisi olmuştur. Bu oluşumda etkili olan diğer bir unsur toplum ya da toplulukların aralarında yaşanan savaşlar ve bu savaşlara karşı gösterdikleri dirençtir.

Eski dönemlerden günümüze değin karşımıza çıkan savaş olgusu, sanatın üzerinde durduğu temaların başında gelmektedir. Toplumun birer ferdi olarak kabul edilen ve toplumda yaşananlara kayıtsız kalamayan sanatçılar da savaşın korkunç yüzünü ve savaşın yarattığı tahrip edici duygulanımı, kendine özgü teknikler kullanarak resimden heykele, müzikten sinemaya kadar uzanan geniş bir perspektifte eserlerine yansıtılmışlardır. Bu yansıtılış biçiminde hiç kükusuz en ilginç tasarımlardan biri de tekstil sanatında örme tekniği ile yapılmış örneklerdir.

Bu çalışma, örme tekniği ile yapılmış savaş karşıtı ürünleri içermektedir. Çalışmada sanatçıların savaşa bakış açıları ve eserlerinde bunu yansıtır biçimleri irdelenmektedir. Bu açıdan yöntem olarak kullanılan örme yapısı ve bunun bir araç olarak kullanımındaki etkileri de çalışmanın kapsamı dâhilindedir.

Anahtar sözcükler: Savaş, Sanat, Toplum, Protesto, Örme.

REFLECTIONS OF “THE WAR” PROTEST IN THE ART OF KNITTING

Abstract

Art as a means of expression in the historical process; it is an activity that gains meaning in social life. There is the specific characteristics of different periods have had a significant impact on the Formation of art, such as religious, cultural and intellectual activities of societies. Another factor that is effective in this formation is the war element and the resistance of the societies against the war.

The phenomenon of war that emerged from old times until today is one of the themes that art emphasizes. From the earliest examples to the present, the fact of war is one of the themes in which art is focused. Artists, who are considered as individual members of society and who cannot be indifferent to what is happening in society, have either experienced the terrible face of War One by one, or have reflected the destructive feeling of war in their works using their own techniques. One of the most interesting designs in the form of this reflection is the examples made by knitting technique in textile art.

This work includes products made with anti-war knitting technique. In this study, the perspectives of the artists to the war and their reflections in their works are examined. In this respect, the knitting structure used as a method and its effects on its use as a tool are also included in the study.

Keywords: War, Art, Society, Protest, Knitting.

* Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, nazan_oscay@hotmail.com

Giriş

Sanat, doğası gereği sürekli bir değişim halinde insanlık tarihi içinde yer almayı başarmıştır. Bu değişim başlangıçta tepki ile karşılanırsa bile kısa bir süre içinde alternatifini yaratacak potansiyeli taşıyarak kabul görmüştür. İnsanın kendisini ifade etme aracı olarak kullandığı sanat, geçmişten günümüze değin, kendisini sürekli olarak biçimleyerek ilerlemiştir. Tarihsel olgular ve değişen yaşam biçimleri toplumun algısını ve sanatçının sanata olan bakış açısını değiştirmiştir. Toplumların sahip olduğu değerlere göre de sanatın nasıl alımlanacağı önemli bir konu olmuştur.

Çağlar boyu insanlar arası iletişimde önemli bir görev üstlenen sanatın söz konusu biçimlenişinde, toplumların dinsel, kültürel ve düşünsel etkinliklerinin yanı sıra savaşların da önemli bir etkisi olmuştur (Arslan ve Karaaslan, 2016, s. 47).

Sanatın üzerinde durduğu temaların başında gelen savaş, insanlıkla birlikte var olup tarih boyunca değişen, yöntem ve uygulama bakımından farklılaşan, kapsamlı ve dinamik bir kavram olagelmıştır. Tarihsel bir olgu olarak karşımıza çıkan savaş, toplumun algısını ve sanatçının sanata bakış açısını da değiştirmiştir. Sanatçı, kimi zaman tanıklık ettiği savaş sahnesini resmetmek kimi zaman da savaşa bir başkaldırı olarak protest amaçlı çalışmalarını şekillendirmiştir.

Sanat tarihi; pek çok sanatçının yaşanan toplumsal travmalara karşı kayıtsız kalmadığını, tersine onları üretici etkinliklerinin temel problemleri içine kattıklarını göstermektedir (Arslan ve Karaaslan, 2016, s. 47). Farklı sanat disiplinlerinde konu olarak işlenen savaş ve savaş protestosu, özellikle 1960'lı yıllardan günümüze plastik sanatlar içinde biçim alan tekstil ya da lif sanatı çatısı altında yer alan örme sanatına da konu olmuştur.

Bu araştırmada örme sanatçılarının savaşa karşı tutumları irdelenecektir. Araştırmanın materyalini, geçmişten günümüze tartışmalara neden olmuş savaş ve protest kavramları ile bunların örme sanatı üzerindeki etkileri oluşturmaktadır.

Veri toplama ve analiz sürecinden oluşan çalışmada, konuya ilişkin kitap, tez, makale bildiri vb. yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili resimlerle desteklenmiştir.

Tarihsel Süreçte Savaş

Savaş kavramı; insanlıkla birlikte var olup, tarih boyunca değişen yöntem ve uygulama bakımından farklılaşan bir olgu olarak süregelmiştir. İncelemelere göre; 6.000 yıldan beri insanlar örgütlenmiş biçimde birbirleriyle savaşmaktadırlar. Krallar, hanedanlar, uluslar, bloklar, paktlar, devletler birbirleriyle amansızca çatışmaktadırlar. Araştırmalar şimdiye kadar yapılan gerçek savaş sayısının yaklaşık 14.000 kadar olduğunu göstermektedir (Dâver, 2014, s. 181). Hedefe giden yolda en etkili araç olarak görülen savaş, kimi zaman değer ve inançları korumada, kimi zamansa zenginlik ve şöhreti kazanmada bir anahtar olarak algılanmıştır (Eker, 2015, s. 33). İnsanlık tarihinin hemen her döneminde varlığını sürdüren savaş, Büyükakıncı 'ya (2003, s. 5) göre:

“Savaş, insanların birbirleriyle mücadele ederek edindikleri derslerin/öğretilerin bir bütünü olarak değerlendirilebilir. Bu aynı zamanda, yaşamda kalabilmek ve beka sorununu çözebilmek için geliştirilmiş bir davranış biçimi olarak da tanımlanabilir. Bu açılarından bakıldığında, ahlaki ve normatif değerlendirmeler nedeniyle, savaşın her ne kadar siyasal anlaşmazlıklara yönelik ilk çözüm önerisi olarak algılanmamış olduğu tarihsel kaynaklarca kanıtlanırsa da, özellikle siyasal girişimlerin (diplomatik yöntemlerin) başarısızlığa uğradığı noktada devreye girmektedir. Bu bakış açısında,

savaş, aktörün tek başına/tek taraflı olarak yaptığı/yaşadığı bir değerlendirme aşaması olarak ele alınabilir.”

Büyükakıncı'nın ifadesinden hareketle, kadim medeniyetlerden, en ilkel toplumsal yapılara kadar uzanan geniş bir yelpazede farklı savaşların yaşandığı görülmektedir. Yaşanan bu savaşlar, insanların uygarlaşma veya devletleşmeye yönelik yaşadığı deneyimlerin anlaşılmasında rol oynamıştır.

İlkel topluluklardan modern toplumlara değin süregelen savaş; insanoğlunun ortaya çıkışından bu yana kolektif belleklerde acı ve ölümlerle özdeşleşmiştir. Savaşlar, tarih boyunca birçok yıkıma ve milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. Bununla birlikte birçok toplumsal harekete, reform çalışmalarına, devrimlere ve teknolojik gelişmelere de neden olan savaşlar, güzel sanatlara da tema konusunda yön vermiştir (<https://prezi.com/ayycir7geivh/savasin-sanata-etkisi/> Erişim Tarihi: 9.09.2018).

Sanatta Protesto Kavramı

İtalyanca'dan Fransızca'ya geçen, *protesto* kavramı; Marthin Luther King'in, Roma'daki papalığa ve kiliseye karşı gelmesi sonucunda dinde yaşanan reform hareketleri ve bu hareketleri takip eden inananların oluşturduğu mezhepten adını almıştır. Anlam olarak protesto; bir duruma karşı olma, tepki gösterme, red etme eylemi biçiminde ifade edilmektedir (Pehlivan, 2016, s.5).

Sanatta Protesto kavramını açıklamak için ortaçağdan sonra 15. ve 17. yüzyılları boyunca yaşanan Rönesans ve Reform hareketlerine bakmak gerekmektedir. Bu dönemlerde geçmişe olan merak hızla artmış, eski Roma-Yunan medeniyetlerine ilgi başlamıştır. Rönesans ve Reform hareketleriyle birlikte toplumdaki feodal ilişkilerin, yerini özgürlük fikrine bırakması, manastır eğitiminin yerine, üniversitelerin açılması, bilim ve felsefede yeni adımların atılması ve dinsel dogmatizmin yerini rasyonel düşünceye bırakması gibi radikal değişimler, eski düzene karşı yeni bir sistem olarak kurulmuştur.

19. yüzyıl sonlarında sanayileşmeyle beraber “özgürleşim, akıl, birey, insan hakları, toplum sözleşmesi, laiklik, demokrasi, eşitlik, bilimsel düşünceye” ilgi artmıştır” (Aslan ve Yılmaz, 2002, s.95). Marxizmin ortaya çıkmasıyla birlikte toplumun değişik kesimlerinden hak arayışları farkındalığı protesto eylemlerini gündeme getirmiş, bu durum felsefe ve sanat alanında da yankı bulmuştur (Pehlivan, 2016, s.9).

20. yüzyılda yaşanan 1. ve 2. Dünya savaşı ile birlikte aydınlanmanın negatif etkileri ve kapitalizmin ilerleyişi kaygı verici noktaya gelmiştir. Kapitalizmin birey ve toplumda yarattığı sorunlar Frankfurt Okulu tarafından ele alınmıştır. Hegel, Nietzsche, Marx, Weber, Frankfurt okulu temsili gibi pek çok düşünür, bu dönemde ortaya attıkları tezlerde çatışmalarına rağmen çağdaş toplumun insanlar üzerinde tahrip edici etkisi konusunda ortak fikirler ileri sürmüşlerdir. Söz konusu sanatçılar tarafından dile getirilen bu fikirler, sanatçıların üretimlerine de yansımış, sanat alanında birçok akım ve protesto tavrın doğmasına neden olmuştur (Pehlivan,2016, s. 9).

Protesto sanata göre, sanatçı toplumsal bir varlıksa üretimde toplumsal bir yaratıcıdır. Sanatçının yaşadığı hayata karşı toplumsal bir sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk sanatçıyı toplumsal olaylara karşı aktif kılar ve sanatsal üretim biçimi olarak topluma geri sunar. Bu konuda Adorno düşüncelerini;

“Başarılı bir sanat çalışması, içkin eleştiri anlayışına göre, nesnel çelişkileri düzmece bir uyumun içinde çözümleyen değil; fakat kendi içsel yapısında bu çelişkileri göstermek için bunları barındıran; bu işi hiç bir uzlaşmacılığa yanaşmadan arık

bir biçimde yapabilen; bunu yapmakla uyum idea'sını negatif bir biçimde ifade edebilendir. Bu sanatın ütopyan ahenginin daima bir protesto ögesi taşıması gerektiğini de ifade eder. Klasik sanat denen sanat, sanatın çok daha anarşik ifadelerinden hiç de geri kalmamacasına, insanın, dinsel ya da dinsel olmayan tahakküm ve hükmetme kurumlarına karşı, en azından bu kurumların nesnel öz ve esaslarını yansıtmadaki etkinliği oranında, bir protesto gücü olmuştur ve olmaktadır” şeklinde ifade etmektedir (Aktaran: Küçükcan, 2002, s. 264).

İnsanlığın tarihi, savaş gibi toplumsal sarsıntılarla doludur. Yukarıda söz edildiği gibi Protest sanatın tarihsel akışına bakıldığında, sanatçılar bu toplumsal sarsıntılara kayıtsız kalmamıştır. Kendi sanatsal yöntemlerini kullanarak karşı durdukları olayları protesto etmişlerdir. Bu olaylardan biri de kuşkusuz savaşlardır. Sanatçılar, sadece tanık oldukları savaşları değil, genel anlamda bütün savaşlara protest bir tutum içinde olmuşlardır. Özellikle batı resminde gelenekselleşmiş savaş teması, zamanla bütün plastik sanat disiplinlerinde de konu olarak ele alınmış ve yansıtılmıştır. Brandon'a göre; Savaşlar, *propaganda, ant, protesto ve/veya kayıt* gibi farklı amaçlar altında, *kalıcı ve geçici* eserlerin üretimine ilham vermiştir. Zaman içinde tekrarlanan önemli örnekleriyle savaş temalı sanat, bir geleneği de içinde barındırmaktadır (Aktaran: Demirbaş, 2009, s. 53).

Savaştan bunalmış ve çokça yara almış savaş karşıtı sanatçılar, kalıcı eserler vermişlerdir. Bu anlamda; Goya'nın *3 Mayıs 1808* (Resim 1) adlı eseri ile birlikte Batı sanatında oldukça ciddi bir kırılma yaşanmıştır. Nitekim İspanyol resim sanatının başyapıtlarından biri olarak kabul edilen eser, Sanat Tarihçisi Kenneth Clark tarafından: “*Tarz, konu ve işlem olarak kelimenin tam manası ile devrim sayılabilecek ilk büyük resim*” olarak değerlendirilmiştir (Aktaran: Arslan ve Karaaslan, 2016, s. 49),

Resim:1- Francisco de Goya, “3 Mayıs 1808”, Tuval üzerine yağlı boya, 268 x 347 cm, 1814.

3 Mayıs 1808 adlı resmin içeriği ve duygusal gücü, onu; savaşın korkunçluğu konusunda çığır açan ve ilk örneklerden biri olarak değerlendirilen bir imge haline getirmiştir (Aktaran Arslan ve Karaaslan, 2016, s. 50-51). Savaşı bir bakıma protesto eden, batı sanatının 19. yüzyıldaki en dikkat çekici resimlerinden biri olan söz konusu eser; savaşın kurbanlarını, karanlık ve acı verici yanlarını yansıtmıştır. Goya, tanıklık ettiği bu dönemi bir bakıma kayıt altına almıştır.

Yine aynı şekilde 20. yüzyıl resim sanatının şekillenmesinde önemli rol oynayan savaş teması, dada akımının ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Dadaizm;1. Dünya savaşı sırasında İsviçre’de ünlü düşünür ve şair Hugo Ball tarafından *Voltaire Caberet* adıyla ortaya çıkmış toplumsal bir harekettir (Çeken, Akengin ve Arslan, 2017, s.50). Bu hareketin Almanya’daki güçlü temsilcilerinden olan George Grosz (1893-1959) savaşa en başından karşı çıkmıştır. Grosz’un, *Toplumun Temel Direkleri* (Resim 2) adlı karışıt yapıtı dikkat çekici örneklerden birini temsil etmektedir.

Resim: 2- George Grosz, “Toplumun Temel Direkleri”, Tuval Üzerine Yağlıboya, 200 x 108 cm, 1926.

Her sanatçının kendi döneminin toplumsal travmalarını karşı bir tavırla ortaya koyup, gelece bir belge niteliği kazandırması, büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda Alman ressam Grosz’un *Toplumun Temel Direkleri* adlı eseri, sanatçının dönemin büyük sorunu olan savaşa olan refleksini yansıtmaktadır. Krausse, (2005, s.100) sanatçının bu resmiyle ilgili şunları söylemektedir:

“Bir elinde bira maşrapası, diğesinde kılıç, kravatında gamalı haçlar ve boş kafasının içinde Kayzer’in süvarileri; “Şoven” kahramanımız, “toplumun temel direkleri” olan dostlarının başını çekmekte. Mizahi ressam Grosz 1926’da yaptığı bu modern ve “tarihsel resim” de Almanya’daki gerici güçlerin portresini çizmiştir: Hitler’in Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi üyelerinden sağcı gazeteciye ve hizmete amade papazdan imparatorluğun kolluk kuvvetlerine kadar herkes burada toplanmıştır.”

20. yüzyılda toplumsal olayların ve savaşların birçok sanatçıyı etkilediği ve sanatçıların da eserlerini olaylardan hareketle iç dünyalarındaki duygu yansımalarıyla oluşturdukları görülmektedir. Bu bağlamda Pablo Picasso’nun *Guernica* (Resim 3) isimli çalışması protest sanatın önemli bir örneği olarak sanat tarihindeki yerini almıştır.

Resim: 3- Pablo Picasso, “Guernica”, Tuval üzerine yağlı boya, 3,5 x 7,8 cm, 1937.

20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, özellikle 1960’lardan sonra birçok plastik sanat alanında savaş teması sanatçıların konusu olmuştur. Sanatçılar, bu temayı, kişisel deneyimleri ve içerisinde taşıdıkları politik anlamlar ile birlikte kullanarak, karşı-sanat fikrinin öncüleri olarak sanat tarihinde yer edinmişlerdir.

Savaş Temasının Örmeye Sanatına Yansımaları

İnsanoğlu, eski çağlardan başlayarak yaşamın her anında vazgeçilmez bir yer edinen tekstil ürünlerinin elde edilmesi için dokuma, keçe ve örmeye gibi farklı üretim teknikleri geliştirmiştir. Her toplumun kendi imkânları çerçevesinde şekillenen bu teknikler; üreten kişi/kişilerin duygularını, düşüncelerini, hayal güçlerini, inançlarını, gelenek ve göreneklerini farklı biçimlerde ifade etmelerine olanak sağlamıştır.

1960’lı yıllara kadar el işçiliği olarak üretilen tekstil, günümüzde Plastik Sanatlar kapsamında değerlendirilen lif sanatına dönüşmüştür. Lif sanatı, farklı tekstil teknikleri kullanılarak, malzemeye, renge bağlı kalmadan her hangi bir teknik ile oluşturulmuş sanatsal çalışmalardır (Sakalauskaite, 2012, s. 36). Lif sanatı içerisinde kendini gösteren örmeye; geleneksel kalıpların dışına çıkarak, farklı biçimlerde üretilmeye başlanmış ve sanat alanında ifade aracı olarak kullanılmıştır.

Tekstil üretim teknikleri arasında önemli bir yere sahip olan örmeye; geçmişten günümüze kadar insanoğlunun hayatında varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Örmeye sanat alanında ifade aracı olarak kullanımı 1960’larda artmış, çağının sanat akımlarından ve teknolojik gelişimlerden etkilenmiştir (Akça Tokatlı ve Erzurumlu, 2016, s. 194). Özellikle 1990’lı yıllarından günümüze yoğun bir post modern atmosfer içinde yeniden biçim alan örmeye, görsel beğenide tüketim pazarını etkileyecek ölçüde dönüşümler yaratmıştır. Örmeye giysi artık sanatsal, elle tutulan ve dokunulabilen bir ürün olarak karşımıza çıkmıştır. Bu nedenle sadece geleneğin devamı değil, sanatsal bir ifade biçimi olarak örmeye sanatçıları tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

1960’lı yıllar özgürlükçü hareketlerinin etkisiyle sanatçıların politik sanat görüşlerinin güçlenmesine sebep olmuştur. 1960’lardan bu yana örmeye sanatçıların büyük bir çoğunluğu, içerisinde yaşadığı çevrenin olası sorunlarını gündeme taşımak ve bu konuda farkındalık yaratmak için çeşitli yöntemler kullanarak söz konusu sorunları yansıtmaya çalışmışlardır. Dünya savaşlarının getirdiği yıkımlar, birçok örmeye sanatçısı tarafından çeşitli uygulamalarla protesto edilmiştir.

New York’da doğup, büyüyen örme sanatçısı Barb Hunt; örmeyi daha çok yorgan yapan büyük annesinden öğrenmiştir. Eğitim alanı heykel olan sanatçı, örmeyi daha da yakından öğrenmek için birçok örme kulübüne katılmıştır.

Hunt, 1998’de Kanada Konseyi tarafından Paris’e örme hakkında araştırma yapmak için gönderilmiştir. Seyahati sırasında *The Pyramid of Shoes* adlı sergiden çok etkilenmiştir; çünkü sergi, tamamen arazilere döşenen mayınları protesto etmek amacı ile açılmıştır. Hunt, bu sergiden sonra savaşlara karşı çıkmak için örme tekniği kullanılarak yapılmış silahları ve savaşlarda kullanılan diğer malzemeleri kaynak olarak ele almıştır. Sanatçı yaptığı çalışmaları; “*Bazı insanlar benim askeriyeye karşı olduğumu sanıyor. Hayır, ben Askeriye’ye değil, savaşlara ve savaşlarda kullanılan korkunç silahlara karşıyım.*” şeklinde değerlendirmektedir (Searle, 1989, s.141).

antipersonnel
knitted yarns variable dimensions 2001 photo Spencer Bardell

As part of the *Museopathy* project, *antipersonnel* was exhibited in the munitions magazine of the Martello tower that houses the Royal Military College of Canada Museum Kingston, Ontario.

Resim: 4- Barb Hunt, “Antipersonnel (Bomba/Mayın)”, El Örgüsü Tekniği, Kanada Kraliyet Askeri Koleji, Kanada, 2001.

Resim: 5- Barb Hunt, “Antipersonnel (Bomba/Mayın)”, El Örgüsü Tekniği, Kanada Kraliyet Askeri Koleji, Kanada, 2001.

Resim: 6- “Antipersonnel (Bomba/Mayın)”, Detay.

Çalışmalarını pembe renkli iplikle gerçekleştiren Hunt, insan bedeninin korunmasıyla örgünün yakın bir ilişkisi olduğunu belirtmektedir. Asker berelerinin bir zamanlar örgüden yapıldığını, kadınların hala asker ve evsizler için çorap ördüklerini söylemektedir. Örgünün; bakımı, korumayı ve iyileştirmeyi temsil ettiğini belirten sanatçı; örgünün bu yönünü gücün kötüye kullanılması ve yıkıcı bir cismin zarar vermeyecek şekle dönüştürerek ilişkilendirdiğini belirterek savaşlara karşı olduğunu göstermektedir. Hunt, çalışmalarında pembe rengin kullanılmasını;

“1970’lerde Manitoba Üniversitesi’nde okurken, tüm hocalarının erkek olmasına bir baş kaldırı olarak “pembe” rengi çalışmalarımda kullanmaya başladım. Dünyada yaşanan her türlü şiddetten dolayı üzgünüm ve bir kadın olarak bu şiddete karşı olduğumu pembe renk kullanarak dile getirdim. Ayrıca pembe renginin feminizmin sembolik ifadesinin ötesinde; vücudu temsil eden “enkarne” bir renk olarak düşünüyorum (özellikle cildin en hassas olduğu yerde görülür). Kan ve süt ya da kan ve kar rengidir. Bu, kurban İsa’yı temsil etmekte çünkü İsa, bazı portrelerde bir işaret olarak karanfil tutar. Ve aynı zamanda reenkarnasyon anlamına da gelebilir. Romalılar bunun umuduyla Paskalya’da mezarlara güller koydular. Bu nedenle “Antipersonel (Bomba/Mayın)” isimli çalışmalarımda pembe rengi aynı şeyleri temsil etmektedir.” şeklinde açıklamaktadır.¹

Savaş karşıtı örme sanatında izler bırakan diğer bir sanatçı Adrienne Sloane’dır. Lisans eğitimini Antropoloji üzerine tamamlayan Sloane, uzun bir süre Avrupa ve Asya’da kalmıştır. 1974’de Amerika’ya tekrar dönmesi ile birlikte örme ile tanışmıştır. Ancak kafasında projeleri gerçekleştirmek için bu alanda etkin olan, Donna Lish ve Katharina Cobey’in düzenledikleri çalıştaylara katılmıştır. Sloane, örmenin bir bağlantı noktasına benzediğini ve insanları bir araya getirmek için önemli bir neden olabileceğini düşünmektedir. Savaş karşıtı eserlerinde de el/makine örme tekniği kullanarak gerçekleştirmiştir.

¹ Barb Hunt’dan alınan şifahi bilgi. 12.09. 2018

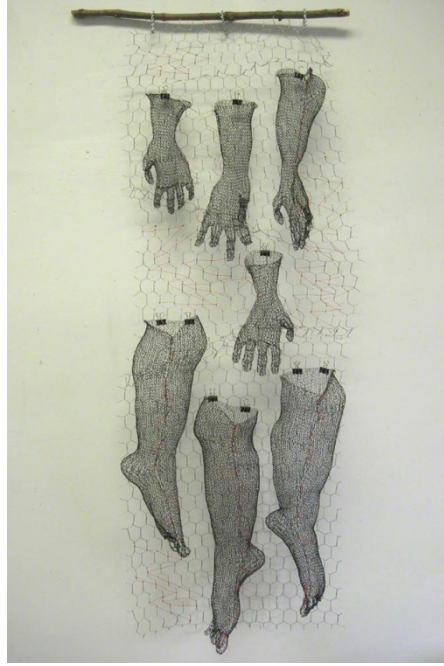

Resim: 7- Adrienne Sloane, “Cost of War (Savaşın Maliyeti)”, Makine Örne Tekniği, 30 cm x 62cm, 2006.

Resim: 8- Adrienne Sloane, “Truth to Power (Gücün Gerçeği)”, Makine Örne Tekniği, 62 x 24 x 36cm, 2007.

Resim: 9- Adrienne Sloane, “Body Count (Vücut Sayısı/Hesabı)”, Makine Örne Tekniği, 18 x 52 x 6cm, 2007.

Sloane, gerçekleştirmiş olduğu bu sanatsal çalışmalarında, savaşların doğurduğu kötü sonuçları ifade etmiştir. Savaşlar neticesinde, bazı insanların öldüğünü bazılarının da bedeninden bir parça/parçaları kaybettiğini göstermeye çalışmıştır.

Toplumsal olayların ve savaşların birçok sanatçıyı etkilediği ve sanatçıların da eserlerini olaylardan hareketle iç dünyalarındaki duygu yansımalarıyla oluşturdukları görülmektedir. Çalışmalarına bakıldığında hemen hemen hepsinin çıkış noktasında toplumsal olayların etkisi hissedilmektedir.

Danimarkalı örme sanatçı Marianne Joergensen, savaşın korkunç yüzünü örme tekniği kullanarak protesto eden diğer bir sanatçıdır. Joergensen, Amerika'nın Irak'a karşı açmış olduğu savaşa destek veren Danimarkalılara karşı çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan kalma bir tankı pembe renkli iplik kullanarak, 4000'den fazla 15 x 15cm. ebatlarında örme kare ile örtmüştür. Danimarka, İngiltere, ABD ve diğer bazı ülkelerden gönüllüler tarafından kaplanan bu tank; savaş karşıtı olan herkesin güçlü sesini görselleştirmiştir.

Resim:10- Marianne Joergensen, “Tank Cosy (Örtülü Tank)”, Çağdaş Sanat Merkezi, Kopenhag, Danimarka, 2006.

Savaşı protesto eden herkesin destek verdiği bu çalışma, farklı şekillerde birçok insan tarafından örülen yüzlerce yamanın farklı şekillerde oluşması ile elde edilmiştir. Projedeki ortak unsur kelimelerin ötesinde önem taşımaktadır. Bir savaşa benzemeyen, örgü sinyalleri; ev, bakım, yakınlık hissiyatı yaratmaktadır. Yumuşak bir dokuya sahip olan örme, pembe rengin etkisiyle tankın ağır ve sınırları aşan anlamını örtmektedir. Savaşın rengini taşımayan pembe rengi, daha yumuşak sıcak bir algı yaratarak tanka karşı protest bir durum oluşturmaktadır. Ayrıca kullanılan pembe rengi, savaşa karşı yumuşak bir kadınsı jest anlamı taşımaktadır.

Sonuç

Yalnızca modern zamanlara özgü bir olgu olmayan savaşa ilişkin düşüncelere ilkçağlardan itibaren rastlamak mümkündür. Bu nedenle savaş kavramı, tarih boyunca toplumlar tarafından çeşitli şekillerde ele alınıp, gözden geçirilmiştir. Bu olgu, toplumun birer üyesi olan sanatçıların da gündeminde olmayı başarmıştır. Savaşa tanıklık eden veya savaşın içinde barındırdığı acı deneyimlerden haberdar olan çok sayıda sanatçı eserlerinde bu konu ile ilgili çalışmalara yer vermişlerdir. Bu hususta dikkati çeken unsurlardan biri tekstil çatısı altında yer alan örme sanatındaki savaş konulu çalışmalardır. Sanatçıların yıkım olgusuyla bütünleştirdikleri savaş ve onun sonuçları, eserlerinde bir protestoya dönüşmüş ve çoğunlukla bu güçlü olgunun karşıtı biçiminde hayat bulmuştur. Savaşın yarattığı yıkım ve kıyımı gösteren, onu olumsuzlayan temaları eserlerine yansıtmışlardır. Savaş gibi toplumlarda travma yaratan olaylara karşı kayıtsız kalmayan bu sanatçıların kişisel tutumları, sanatın toplumsal duyarlılık konusunda etkili oluşları açısından kayda değerdir.

Eserlerinde sıklıkla anti- savaş temalarını işleyen bu sanatçılar, örmenin yumuşak dokusunu, oldukça sert olan savaş ve savaş malzemelerini eriten bir maden gibi kullanmayı tercih etmişlerdir. Savaşın sert yüzü yumuşak dokular ve soft renkler kullanılarak sıcak bir biçimde yok edilmeye çalışılmıştır. Kendi içinde karşıtlıklarla kurulan bu sanat, savaşın en güçlü karşıtlığını sembolik biçimde içinde barındırmaktadır. Bu yönüyle sadece estetiksel kaygıyla değil de toplumsal endişelerle de yola çıkmış bir sanatla karşılaşmaktadır. Toplumsal bilinç ve sorumluluk duygusunu seyirciye ulaştıran bu yaklaşım elbette kullandığı form ve renk unsurlarıyla estetik ve duyarlı sanatçı kimliğini bütünleştirmeyi başarmıştır.

Kaynaklar

- Aslan, E., Karaaslan, S. (2016). "Sanatta Gerçekçilik Kavramına Savaş Olgusu Üzerinden Bakmak", *İdil Dergisi*, 28 (6), 45-63.
- Aslan, S., Yılmaz A. (2002). "Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (2), 93-108.
- Akça Tokatlı, Ü., Erzurumlu, Ö. (2016). "Tekstilde Yapı Oluşturma Yöntemlerinin Sanat Alanında İfade Aracı Olarak Kullanımı", *Yıldız Journal Of Art And Design*, 3 (2), 193-213.
- Berger, J. (1987). *Sanat ve Devrim*, Bige Berker (Çev.). Ankara: V Yayınları.
- Brandon, L. (2007). *Art and War*, London: I.B. Tauris Co. Ltd.
- Büyükkıncı, E. (2003). "Uluslararası İlişkilerdeki Savaş İncelemelerinde Tarihin Metodolojik Araç Olarak Kullanımına Bir Bakış", *Doğu Batı Dergisi*, 24, 83- 104.
- Çeken, B., Akengin, G., Aypek Arslan, A. (2017). "Sanatsal Bir Başkaldırı Olarak Dada", *Deniz Sanat Dergisi*, 20 (10), 48-58.
- Dâver, B. (2014) "Savaş ve Barış Üzerine". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 3 (10), 180-186.
- Eker, S. (2015). "Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği". *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 31-66.
- Krausse, A. (2005). *Rönesans'tan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*. Dilek Zaptçioğlu (Çev.). Almanya: Literatür Yayıncılık.
- Küçükcan, U. (2002). "Frankfurt Okulu ve Kitle Kültürü Çalışmaları", *Kurgu Dergisi*, 19, 257- 269.
- Sakalauskaite J. (2012). "Lif Sanatı'nın Kavramsal Sanatla İlişkisi" I. Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, *Akdeniz Sanat Dergisi*, 7 (4), 36- 39.
- Searle, K. (1989). *Knitting Art: 150 Innovative Works from 18 Contemporary Artists*, Colorado: Interwear Pres.
- <http://www.e-skop.com/skopbulten/savas-zamanlarinda-sanat/3130> (Erişim Tarihi: 9.09.2018)

Görsel Kaynaklar

Res. 1

<https://nazlisenol.wordpress.com/2015/09/29/goyanin-bir-basyapiti-3-mayis-1808/> (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

Res. 2

<https://serkanhizli.wordpress.com/2015/01/05/the-pillars-of-society-toplumun-tasiyicilari-ressam-george-grosz-1926/> (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

Res. 3

<http://edwardsartclass.weebly.com/cubism.html> (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

Res. 4

<http://www.barbhunt.com/> (Erişim Tarihi: 11.09.2018).

Res. 5

<http://www.barbhunt.com/> (Erişim Tarihi: 11.09. 2018).

Res. 6

<http://www.barbhunt.com/> (Erişim Tarihi: 11.09.2018).

Res. 7

<https://www.adriennesloane.com/free-speech.html> (Erişim Tarihi: 11.09. 2018).

Res. 8

<https://www.adriennesloane.com/free-speech.html> (Erişim Tarihi: 11.09. 2018).

Res. 9

<https://www.adriennesloane.com/free-speech.html> (Erişim Tarihi: 11.09. 2018).

Res. 10

<http://fromsoiltoflight.tumblr.com/post/406957634/pink-tank-by-marianne-j%C3%B8rgensen-aarhus-denmark> (Erişim Tarihi: 13.09. 2018).